

vele in onze stad, welke men niet gaarne zou zien verdwijnen en toch is dit onvermijdelijk hun lot indien men lijdelijk blijft.

Het proces van verval dat zich onopgemerkt achter een gevel voltrekt is juist de oorzaak, waardoor in de loop der eeuwen zo veel is verloren gegaan!

Wat een mensengeslacht aan culturele waarden heeft overgenomen van vroegere geslachten moet het in ongeschonden staat weer overgedragen aan opvolgende geslachten, dit is een ongeschreven plicht.

A. N. L. O.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE UNIVERSITEITS- BIBLIOTHEEK.

De geschiedenis der Utrechtse universiteitsbibliotheek wordt geacht te beginnen bij het raadsbesluit van de 8ste October 1581 „om bij inventaris of te eysschen de boucken, onder de collegiën (kapittelen) ende conventen (kloosters) noch zijnde, om dairaf een bibliotheque te mogen maken”. De uitvoering van dit besluit werd — zo schrijft de heer G. A. Evers in „Bibliotheekleven XXXIV” — het uitgangspunt, dat tot de vorming heeft geleid van de stedelijke boekverzameling, die in 1634 aan het toen tot stand gekomen „athenaeum illustre” dienstbaar werd gemaakt en uit welke instelling twee jaar later de Utrechtse hogeschool is voortgekomen.

Aan zijn uitvoerige bijdrage ontleen wij enkele feiten uit de geschiedenis van de instelling.

Aan de eerste oproep schijnt door geen der geestelijke instellingen gehoor te zijn gegeven, zodat een klein jaar later de raad zijn gecommiteerden opdroeg het nog eens te proberen en nu „int vruntschap”. Maar ook deze poging had, te oordelen naar hetgeen bewaard is gebleven, weinig resultaat.

Doch in vele gevallen waren de boekverzamelingen ook verspreid of vernietigd. De schrijver gaat na wat er omtrent de verschillende bibliotheken bekend is en komt dan tot de volgende conclusie:

Uitgaande van de veronderstelling, dat elk mannenconvent minstens 200 banden bezat, zoals voor de Karthuizers en de Regulieren gebleken is, dan zijn van de omstreeks 2200 kloosterboeken ongeveer 25 %, 504 banden bewaard gebleven. Een overeenkomstige schatting leidt tot 10 %, 110 van 1000 banden voor de kapittelen. Sommige kloosters zullen wel rijker, andere daarentegen, zoals bijvoorbeeld de cellebroeders en de karmelieten, armer dan 200 banden zijn geweest. Om de omvang der Utrechtse boekverzamelingen nauwkeuriger te bepalen zou men echter over veel meer gegevens moeten beschikken.

Het Sint-Janskapittel besluit dat het koor van de Janskerk tot bibliotheek mag worden ingericht.

De Utrechtse gemeenschap had zodoende haar eerste openbare boekerij gekregen, maar nergens blijkt van de wijze waarop de vroede mannen van die tijd gemeend hebben ze voor de kleine kring, die onder gewijzigde begrippen en verhoudingen van haar eenzijdige inhoud zou kunnen genieten, bruikbaar te maken. Nog in 1601 werd zij „taliter qualiter” door de koster der Janskerk bewaakt, die daarvoor 28 gulden 's jaars genoot. 's Mans zorg schijnt echter niet voldoende en zijn gezag niet groot te zijn geweest, want na de uitvoering van het besluit van de 6e Juli van dat jaar, „omme inventaris te doen maecken”, lekte uit, dat vele boeken terug genomen en moeilijk te achterhalen waren.

Zeer waarschijnlijk waren de boeken formaatsgewijs in de kasten geborgen en konden ze ter borsthoogte op de glooiende afdekking der „pulpitra” worden uitgelegd en geraadpleegd. Zo ongeveer bleef de toestand tot twee belangrijke legaten werden ontvangen, het ene van mr. Everard van de Poll, in 1603, en het andere van Huybert Edmond van Buchell in 1605. Door deze erflatingen beschikte de boekerij opeens over uitgebreide collecties van geschriften over onderwerpen, welke gedurende de 16e eeuw de gemoederen hadden beroerd en kreeg ze actuele betekenis voor de tijdgenoot.

De voorrede van de eerste catalogus, door de predikanten Speenhovius en Taurinus samengesteld en in 1608 in druk verschenen, verklaart en de indeling toont het ook aan, dat de boektitels volgens de vakken gerangschikt en deze weer volgens de standaardgrootte der boeken onderverdeeld waren. Die systematiek hield ongetwijfeld met de plaatsing, de volgorde der boeken, die met de sneden naar voren in de kasten stonden, verband. Op die sneden waren de signatures, plaatsaanduidingen, geschreven, een cijfer en een letter, welke misschien het planknummer en de alfabetische volgletter van het boek op die plank hebben aangewezen. De cijfers lopen te hoog, om ze als een aanwijzing van het aantal aanwezige kasten te kunnen beschouwen. Merkwaardig is het, dat deze indelingswijze naar vakken en verder naar formaten nog in gebruik is, al werd ze geleidelijk aan meer gedifferentieerd.

De verdeling naar formaten, die de economische benutting der plaatsruimte in de kasten bevordert, schijnt in die dagen weinig toegepast te zijn geworden. Von Uffenbach, de bereisde burgemeester van Frankfort, die in het begin der 18de eeuw vele bibliotheken bezocht en beschreef, zag ze voor „Prahlererey, um zu zeigen, wie viel Folianten man habe”, aan.

In 1638 strekte de schepen Cornelis Booth zijn zorg over de

bibliotheek uit en tijdens het beheer van deze bibliophiele medicus, dat tot zijn dood in 1678 heeft geduurd, kwam de organisatie der instelling tot stand, zoals die vrijwel onveranderd tot de overgang aan het rijk, in 1815, heeft gegolden.

Achter aent choor werd in April 1641 „een huysken voor den bibliothecaris” gebouwd met een eigen ingang, waardoor alleen deze functionaris mocht binnentreden. Dit is het nog tussen de achterste steunberen staande lage gebouwtje met een oppervlakte van omstreeks 8 M². De ingang voor het publiek was in de Kapel van Thomas van Nijkerken.

De ontwikkeling van de omvang der bibliotheek blijkt uit een vergelijking van het aantal titels der verschillende catalogi en een gespecificeerde opgave in de Franse tijd. Van 336 handschriften en 5470 gedrukte werken in 1608 groeide de verzameling tot 681 handschriften en 8699 gedrukte werken in 1813. In 205 jaar tijds was ze dus met 3229 werken, dat was gemiddeld 10 à 11 per jaar, toegenomen. Het in 1813 voorhanden aantal werken bestond uit rond 30.000 delen.

In de jaren tussen 1817 en 1821 werd een deel van het leegstaande paleis van Lodewijk Napoleon aan de Wittevrouwenstraat voor de universiteitsbibliotheek ingericht en in die jaren deed de voormalige kapittelkamer van de Janskerk als lees- en werkkamer dienst.

AMERSFOORTS UITBREIDINGSPLAN.

Een groot aantal ingezetenen van Amersfoort heeft aan Ged. Staten en aan de leden van de Gemeenteraad een adres gezonden waarin zij verschillende bezwaren tegen het uitbreidingsplan opperen. Door de uitvoering van dit plan zal naar hun mening een onoverkomelijke schade worden toegebracht aan het oude Amersfoort. Dat zij daarin niet alleen staan bewijzen de bezwaarschriften van de Bond Heemschut, de Kon. Ned. Oudheidkundige Bond, de Oudheidkundige Vereniging Fléhite en nog vele anderen.

